

KADIN ORTAKLI ŞİRKETLERDE DIŞ FİNANSMANA ERİŞİM: TÜRKİYE İÇİN FİRMA DÜZEYİNDE BİR BULGU

Doç. Dr. Nurullah GÜR*

Istanbul Medipol Üniversitesi, İYBF, (ngur@medipol.edu.tr)

Yrd. Doç. Dr. Elmas Yıldız HANEDAR

Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, (elmasy@sakarya.edu.tr)

Arş. Gör. Dr. Avni Önder HANEDAR

Sakarya Üniversitesi, SBF, (onderhanedar@sakarya.edu.tr)

ÖZET

Kadınlar, ekonominin her alanında olduğu gibi dış finansmana erişim konusunda da ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Bu çalışma Türkiye’de kadın ortaklı şirketlerin diğer şirketlere göre dış finansmana erişimde ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığını test etmektedir. Türkiye’de dış finansman erişim konusunda cinsiyet ayrımcılığının olup olmadığını test etmek için “İş Ortamı ve İşletme Performansı Araştırması”nın son versiyonunda yer alan firma bazlı veri seti kullanılmaktadır. Ekonometrik analiz için Logit ve Probit modelleri kullanılmaktadır. Ampirik sonuçlar, kadın ortak için kullanılan kukla değişken ile dış finansmana erişim göstergeleri arasında tutarlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, Türkiye’de kadın ortağa sahip firmaların diğer firmalara göre dış finansmana erişimde sistematik bir ayrımcılığa maruz kalmadığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Finansmana Erişim, Girişimcilik, Cinsiyet, Ayrımcılık.

ACCESS TO FINANCE IN FIRMS WITH FEMALE PARTICIPATION IN OWNERSHIP: FIRM LEVEL EVIDENCE FOR TURKEY

ABSTRACT

Women may face discrimination in access to finance, as in all areas of the economy. This paper tests whether firms with female participation in ownership face discrimination in access to finance. To test whether there is gender discrimination in access to finance in Turkey, this paper uses firm level data set from the latest version of Business Environment and Enterprise Performance Survey. Logit and Probit models are used for the econometric analysis. Empirical results show that there is no robust relationship between the dummy variable for female participation in ownership and proxies for access to finance. These results indicate that firms with female participation in ownership do not face systematic discrimination in access to finance in Turkey, as compared to other firms.

Keywords: Access to Finance, Entrepreneurship, Gender, Discrimination.

* Sorumlu Yazar

1. Giriş

Kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi hayata katılımı ekonomik gelişme açısından kritik öneme sahiptir (Duflo, 2012; Adaçay, 2014). Ancak, kadınlar birçok açıdan ayrımcılığa maruz kalmaktadır (WEF, 2016). Kadınlar aynı eğitim seviyesine ve iş deneyimine sahip olsalar da erkeklerden daha düşük ücret elde etmektedir. Kadınların erkeklere kıyasla milletvekili veya bakan olma şansları daha azdır. Bu ve benzeri ayrımcılıklara rağmen, kadınların özellikle son yıllarda kendilerine daha fazla yer edinebildikleri alanlar bulunmaktadır. Bu alanlardan birisi de girişimciliktir. Kadınların kendi işyerlerini açarak veya ortaklık kurarak hızla iş hayatına atıldıkları gözlemlenmektedir. Kadınların girişimcilikteki artan ağırlığı Türkiye için de geçerlidir. Türkiye’de kadın girişimci sayısı 2014 yılında tarihte ilk kez 100 bin sınırını aşmıştır (Dünya Gazetesi, 7 Aralık 2014).

Ancak, ayrımcılık kadınların peşini girişimcilikte de bırakmayabilir. Kadınların girişimcilik hayatlarına karışabilecekleri olası bir ayrımcılık alanı dış finansmana erişimdir. Dış finansmana erişim; inovasyon (Gorodnicenko & Schnitzer, 2013) ve ihracat yapma eğilimini (Minetti & Zhu, 2011), üretkenliği (Krishan vd., 2014) ve firma büyüklüğünü (Beck, vd., 2006; Gür, 2012) etkileyerek firma performansı üzerinde kilit rol oynamaktadır. Dış finansmana erişimin firma performansı üzerindeki önemi göz önünde bulundurulduğunda, kadınların kendi firmaları ile ilgili olarak kredi mekanizmasında ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığını ortaya koymak kadın girişimcilerin başarısı ve dolayısıyla ülke ekonomisini gelişimi açısından kritik bir araştırma konusudur.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de kadın ortaklı şirketlerin diğer şirketlere göre dış finansmana erişimde ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığını test etmektir. Bildiğimiz kadarıyla, bu konu Türkiye özelinde ilke defa araştırılmaktadır. Bu çalışmadaki ekonometrik analiz için “Dünya İşletme Çalışmaları”nın (World Enterprise Survey) bir alt dalı olan ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile Dünya Bankası tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen “İş Ortamı ve İşletme Performansı Araştırması”nın (BEEPS) son versiyonu kullanılmıştır. Bu anket, 2013-2014 yıllarında Türkiye’nin çeşitli sektörlerinden ve bölgelerinden farklı boyutlardaki 1344 firmaya uygulanmıştır. BEEPS, firmaların ortaklık yapısı, firma performansı ve iş ortamı algısı gibi bilgiler sunmaktadır.

Bu makale, Logit ve Probit modelleri kullanılarak firmada kadın ortak bulunup bulunmamasının dış finansmana erişime etkisini incelemiştir. Dış finansmana erişimle ilgili olarak iki gösterge kullanılmıştır. İlk göstergemiz, firmanın açık kredi hizmetine erişiminin olup olmadığını gösteren kukla değişkendir. Açık kredi (overdraft facility), bankalar tarafından müşterilerinin hesaplarındaki para bittiğinde herhangi bir maddi güvenceye (kefalet ya da teminat gibi) dayalı olmaksızın müşterilerine sunmuş oldukları kredidir. Dış finansmana erişimle ilgili olarak ikinci göstergemiz ise, firmanın herhangi bir finansal kurumdan aldığı kredi limitinin olup olmadığını gösteren kukla değişkendir. Ekonometrik analizin sonuçlarına göre, kadın ortak için kullanılan kukla değişken ile dış finansmana erişim göstergesi olarak kullandığımız bağımlı değişkenler arasında her daim istatistiki olarak anlamlı, bir başka ifadeyle tutarlı (robust), bir ilişki yoktur. Bu sonuç, Türkiye’de kadın ortağa sahip firmaların diğer firmalara göre dış finansmana erişimde ayrımcılığa maruz kalmadığına işaret etmektedir.

Makalemiz şu şekilde devam etmektedir: İkinci bölümde kadınların finans piyasasında ayrımcılığa maruz kalabilmesine neden olabilecek faktörler kısaca açıklanmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde literatürdeki çalışmaların bulguları ortaya konulacaktır. Dördüncü bölümde veri seti tanıtılacaktır. Beşinci bölümde ekonometrik metodoloji ile ilgili kısa bir bilgi sunulacaktır. Altıncı bölümde sonuçlar ortaya konulacaktır. Yedinci bölüm ise tartışma ve sonuç kısmına ayrılmıştır.

2. Kadınlar Neden Ayrımcılığa Maruz Kalabilirler?

Ödeme gücü ve kredi değerliliğine göre kadınlar ve erkekler arasında bir fark olmasa da, toplumsal normların etkisiyle bankacılık sektörü kredi verirken kadınlara negatif ayrımcılık uygulayabilir. Eğer bir toplumda kadınların erkekler gibi iş hayatında ve ticarete başarılı olamayacaklarına dair bir algı var ise, bankalar kredi verme konusunda kadınlara karşı çekinceli davranış sergileyebilirler.

Bir ülkede yurtiçi tasarrufların düşük olması ve/veya yabancı sermaye çekme sıkıntısı yaşanması neticesinde henüz çok derin olmayan bir finans sisteminin bulunması kullanılabilir fon arzını sınırlandırmaktadır. Bu durumda bankalar kredi verirken daha seçici davranırlar. Eğer kadınlar da iş hayatına yeni adapte oluyorsa ve toplumda kadının ekonomik ve sosyal rolüne yönelik belli kalıplar var ise, bu durumda bankalar ellerindeki kısıtlı kaynakları erkek girişimcilere vermeyi tercih edebilirler. Kadınların kurmuş olduğu veya ortak olduğu firmalar diğer firmalar ile karşılaştırıldığında daha küçük ölçekli iseler, derin olmayan bir bankacılık sektöründe bu küçük firmaların krediye erişme imkanları daha sınırlı olabilmektedir. Dolayısıyla, kadın ortaklı firmaların dış finansmana erişimleri firma ölçeğiyle alakalı bir durum da olabilir.

Kadınların dış finansmana erişimde ayrımcılığa maruz kalması kredi almak için kefil bulma ve teminat gösterme şanslarının daha az olmasından dolayı da meydana gelebilir. Kadınların gelir, servet, eğitim ve sosyal sermaye açısından erkeklere göre daha dezavantajlı olduğu toplumlarda kadınların kendilerine kefil olacak kişiler bulma ve aldığı krediye karşılık teminat gösterebileceği taşınmaz mallara sahip olma şansı düşüktür. Kefil ve teminat sistemi kredi mekanizması açısından kritik öneme sahip olduğu için, kadınların bu imkanlara ulaşamaması dış finansmana erişimi bir hayli zorlaştırabilir.

Burada atlanmaması gereken bir nokta da kadınların krediye olan talebinin erkeklere oranlar daha az olma ihtimalidir. Eğer kadınların risk alma iştahı erkeklere göre daha az ise, kadınların krediye olan talebi düşük olacağı için kadınların sahibi veya ortağı olduğu firmalar bankacılık sektöründen daha az kredi alacaklardır. Bu durumda bankacılık sektörünün kadın girişimcilere daha az kredi vermesi, negatif ayrımcılıktan kaynaklanan bir arz sorunu değil, kadınların tercihinden kaynaklan bir talep durumudur.

3. Literatür Taraması

Kredi piyasalarında ayrımcılık, genel olarak kredi veren kurum ya da kişinin belli bir demografik gruba dâhil müşterilere, sadece o demografik gruba ait oldukları için kredi vermek istememeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda kredi veren kurum/kişiler bu demografik gruptan daha yüksek faiz ya da teminat istemek yoluna gitmektedirler. Böylece

bu demografik gruptakiler kredi başvurusu yapmaktan büyük ölçüde caydırılmış olmaktadır.¹ Kredi piyasalarında ayrımcılık üzerine geniş bir literatür bulunurken cinsiyet ayrımcılığına ilişkin çok da fazla çalışma bulunmamaktadır. Kredi piyasalarında ayrımcılık üzerine yapılan çalışmalar genellikle konut kredileri üzerine yoğunlaşırken işletme kredileri üzerine yoğunlaşan çalışmaların sayısı görece daha azdır. Ancak, bu çalışmaların sayısı son yıllarda artmaktadır.

Carter & Rosa (1998) kadınlar tarafından yönetilen firmaların erkekler tarafından yönetilen firmalara nazaran daha küçük ölçekli ve daha çok emek yoğun olduklarını gözlemlemişlerdir. Ayrıca bu çalışma kadınların hizmet sektörlerinde daha yoğun faaliyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu makalenin sonuçları baz alındığında, kadın ortaklı firmaların küçük ölçekli olmalarından dolayı dış finansmana erişim imkanlarının kısıtlı kalmış olabileceği yorumu yapılabilir.

Sahra altı Afrika ülkeleri için WBES verilerini kullanan Aterido vd., (2013), kadın ortaklı firmaların diğer firmalarla karşılaştırıldığında resmi (formal) dış finansmana ulaşma oranlarının düşük olduğunu göstermektedirler. Çalışmanın bir başka sonucuna göre, dış finansmanda kadınların dezavantajlı durumda olmasının en temel nedeni kadın ortaklı şirketlerin ölçeklerinin küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Sahra altı Afrika ülkeleri için yapılan bir başka çalışmada Hansen & Rand (2014), Aterido vd., (2013) ile aynı veri seti ve metodolojiyi kullanarak firmaların ölçeklerine göre ayrı analizler yapmışlardır. Hansen & Rand (2014) küçük ölçekli firmalarda erkek girişimcilerin kadın girişimcilerle karşılaştırıldığında daha ağır finansal kısıtlarla karşılaştığını göstermektedirler. Hansen & Rand (2014) orta ölçekli firmalarda bu durumun tersine döndüğünü bulmuşlardır.

Haines vd., (1999) kadınlar tarafından yönetilen firmaların özkaynak kullanma oranlarının daha yüksek olduğuna dikkat çekmektedirler. Bu farklılıklar, iki şekilde açıklanabilir: İlk olarak kadın firma sahipleri borçlanmayı tercih etmeyebilir. İkinci olarak kredi kurumları kadın işletme sahiplerine negatif ayrımcılık yapabilir. Önceki çalışmalar, kadın girişimcilerin erkeklere nazaran daha risk sevmeyen girişimciler olduklarını ortaya koymaktadır (Powell & Ansic, 1997; Jianakoplos & Bernasek, 1998; Watson & Robinson, 2003; Croson & Gneezy, 2009). Kadınların borçlanmaktan kaçınmaları riski sevmeyen bu yapıları ile açıklanabilir. Bununla beraber mikro finans kuruluşları için D’Espallier vd., (2011) tarafından yapılan literatür taraması kadınların erkeklere nazaran borçlarına daha sadık girişimciler olduğunu ortaya koymaktadır. Croson & Gneezy (2009) cinsiyete dayalı tercih farklılıklarını inceleyen deneysel çalışmaların literatür taramasından yola çıkarak kadınların özkaynak kullanmalarını kredi piyasalarında dışlanmalarına değil, kendi tercihleri ile ilgili olmasına bağlamışlardır. Diğer çalışmalardan farklı olarak Schubert vd., (1999) ise ekonomik koşulları kontrol ederek yaptığı deneysel çalışmada kadınların erkeklerden daha çok riskten kaçınma davranışlarında bulunmadıklarına dair bulgulara ulaşmıştır. Schubert vd., (1999) bu sonucu kadın ve erkeklerin farklı fırsat kümeleri ile karşı karşıya olmaları ile ilişkilendirmektedir.

Alesina vd., (2013) İtalya’da kadınların erkeklerden daha riskli olmamalarına karşın daha yüksek faiz ödediklerine ilişkin bulgular ortaya koymuşlardır. Bellucci vd., (2009) İtalya’daki

¹ Kredi piyasalarında ayrımcılığa ilişkin literatürde daha çok ABD’de konut kredilerinde ırk ayrımına ilişkin çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. (Bakınız: Berkovec vd., (1998), Ladd, (1998)). Gelişmekte olan ülkeler ve işletme kredisi kullanımına ilişkin ise daha az sayıda çalışma göze çarpmaktadır.

kadın girişimcilerin erkek girişimcilerle karşılaştırıldığında ortalama olarak aynı faiz oranını ödemelerine rağmen kredi başvurularında daha çok zorluk çektiklerini göstermişlerdir.

Beck vd., (2013) kredi memurlarının aynı kredi notuna sahip karşı cinsten müşterilerine daha yüksek faizle kredi dağıttıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bunu sosyal uzaklık kavramıyla açıklayan Beck vd., (2013), genç bankacıların genç müşterilerine daha düşük seviyeden kredi sağlarken, yaşlı müşterilerden daha yüksek oranlarla kredi sağladıklarını göstermişlerdir. Yukarıda bahsi geçen tüm çalışmalar sadece kadınların ve sadece erkeklerin sahibi olduğu firmaları incelerken Kim (2006) kadın ve erkeklerin eşit ağırlıklarla hisse sahibi olduğu A.B.D.’deki küçük ölçekli firmaları da incelemiştir. Sonuçta sadece kadınların hisse sahibi olduğu firmalarda kredi başvuru süreçlerinin olumlu sonuçlanma olasılıklarının diğer firmalara nazaran daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

2005 BEEPS verilerini kullanan, Muravyev vd., (2009) kadınların kredi piyasalarında daha dezavantajlı olduklarını göstermişlerdir. Aynı zamanda kadın girişimcilerin kredi başvurularının onaylanma olasılıklarının finansal gelişmişlik seviyesi ile birlikte arttığını göstermişlerdir. Bu bağlamda bir ülkedeki finansal piyasaların durumu, kredi piyasalarındaki ayrımcılık açısından belirleyici olmaktadır. Becker (1957) rekabetçi kredi piyasalarında ırk ayrımcılığın nispeten daha az olacağını ortaya koymuştur. Buna göre rekabetçi koşullarda faaliyet gösteren finansal kurumlar daha az karlı oldukları için ırkçı davranışlarını bir tarafa bırakmak zorunda kalmaktadırlar (Berkovec vd., 1998; Cavaluzzo & Cavaluzzo, 1998; Cavaluzzo vd., 2002).

4. Veri Seti

Bu çalışmada “Dünya İşletme Çalışmaları”nın (World Enterprise Survey) bir alt dalı olan ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ile Dünya Bankası (WB) tarafından ortaklaşa yapılan “İş Ortamı ve İşletme Performansı Araştırması”nın (BEEPS) son versiyonu kullanılmıştır. 6 farklı bölgeden (Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu) ve 26 farklı sektörden (Uluslararası Standart Endüstri Sınıflandırması Revize 3.1’e göre kategorize edilmiş sanayi, perakende ve hizmetler sektörleri) toplamda 1344 firmaya anket düzenlenmiştir. Toplam firma sayısı ve firma sayısının sektör, bölge ve firma ölçeğine göre dağılımı Türkiye İstatistik Kurumu’nun Yıllık İş İstatistikleri’ne göre belirlenmiştir.²

Bu anket çalışmalarının temel amacı, firmaların iş ve yatırım ortamı ile ilgili karşılaşmış oldukları temel sorunları ve firma faaliyetlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda anket çalışmasında firmaların karakteristik özellikleri (örneğin; yaş, ortaklık yapısı, bulunduğu bölge, faaliyet gösterdiği endüstri), iş ve yatırım ortamı ile ilgili karşılaştığı sorunlar (örneğin; dış finansmana erişim, gümrük ve taşımacılık sorunları, yolsuzluk, vasıflı işçiye ulaşım) ve şirket faaliyetleri (örneğin, ihracat, inovasyon, kapasite kullanım oranı, toplam ciro) gibi temel alanlarla ilgili sorular sorulmaktadır.

2 Saha çalışması ile ilgili olarak gözlem sayısının belirlenmesi ve anketin uygulanış şekli gibi bilgilere ulaşmak için bakınız: http://ebrd-beeps.com/wp-content/uploads/2015/10/beeps_v_r_nonrus.pdf

Dış finansmana erişim bu çalışmanın bağımlı değişkenidir. Dış finansmana erişim için iki farklı gösterge kullanılmıştır. Bu göstergeler iki farklı bağımlı değişken olarak ele alınarak farklı regresyon denklemleri tahmin edilmiştir. İlk göstergemiz firmanın açık kredi hizmetine erişiminin olup olmadığını gösteren kukla değişkendir. Açık kredi (overdraft facility), bankalar tarafından müşterilerinin hesaplarındaki para bittiğinde herhangi bir maddi güvenceye (kefalet ya da teminat gibi) dayalı olmaksızın müşterilerine sunmuş oldukları kredidir. **Açık Kredi** bağımlı değişkeni, eğer bankalar tarafından firmaya açık kredi hizmeti sağlanmış ise 1 değerini, sağlanmamış ise 0 değerini almaktadır. Dış finansmana erişimle ilgili olarak ikinci göstergemiz ise firmanın herhangi bir finansal kurumdan aldığı kredi limitinin olup olmadığını gösteren kukla değişkendir. **Kredi** bağımlı değişkeni, eğer bankalar tarafından firmaya kredi açılmış ise 1 değerini, açılmamış ise 0 değerini almaktadır.

Çalışmamızın ana bağımsız değişkeni firmada kadın ortak olup olmadığını gösteren kukla değişkendir. **Kadın Ortak** değişkeni, eğer firmada kadın ortak varsa 1, yoksa 0 değerini almaktadır. Regresyonlarda **Kadın Ortak** değişkeni haricinde firmaların dış finansmana erişimini etkilemesi muhtemel olan başka bağımsız değişkenler de kullanılmıştır. Literatürde inovasyon yapan firmaların dış finansmana daha fazla ihtiyaç duyduğuna dair güçlü bulgular olduğu için, regresyonlarda firmanın inovasyon yapıp yapmadığı ile ilgili kukla değişken kullanılmıştır. Firma son üç yılda inovasyon yapmış ise, **inovasyon** değişkeni 1 değerini almaktadır. İhracat yapmak da inovasyon gibi maliyetli bir aktivite olduğu için, ihracat yapan firmaların daha fazla dış finansmana ihtiyacı bulunmaktadır. Bundan dolayı da regresyonlarda firmanın doğrudan ihracat yapıp yapmadığı ile ilgili olarak kukla değişken kullanılmıştır. **İhracat** değişkeni firma doğrudan ihracat yapmış ise 1, yapmamış ise 0 değerini almaktadır.

Firma büyüklüğü, dış finansman ihtiyacının ve erişimini etkileyen bir başka faktördür. Küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ) yatırımlarını özkaynaklarıyla arttırması, büyük şirketlere göre daha zordur. Dolayısıyla, KOBİ'lerin dış finansman erişimine daha çok ihtiyaçları vardır. Ancak, KOBİ'lerin bankacılık sektöründeki itibarı büyük şirketler kadar yüksek olmadığı ve KOBİ'ler teminat sorununu her daim aşamadıkları için dış finansman erişimde zorlanmaktadırlar. Bu çalışmada literatürü takip ederek firma büyüklüğünü kontrol etmek için toplam çalışan sayısı baz alınmıştır. **Firma Büyüklüğü** değişkeni, firmada tam zamanlı çalışanların toplam sayısının doğal logaritmasını temsil etmektedir. Firma büyüklüğü için benzer argümanları firma yaşı ile ilgili olarak da söyleyebileceğimiz için, bu tarz çalışmalarda standart bir uygulama olarak firma yaşını da bağımsız değişken olarak regresyonlara ilave edilmektedir. **Firma Yaşı** değişkeni, firmanın toplam yaşının doğal logaritmasını temsil etmektedir.

Şahıs şirketleri de dış finansman erişimde zorluklar çekebilmektedir. Firmaların ortaklık yapısını kontrol etmek için şahıs şirketleri için kukla değişken oluşturulmuştur. **Şahıs Şirketi** değişkeni, eğer şirket şahıs şirketi ise 1, değil ise 0 değerini almaktadır. Yabancı ortaklı şirketler dış finansmana erişim konusunda yerli şirketlere göre daha fazla alternatiflere sahiptirler. Yapılan ekonometrik çalışmalar da bu durumu desteklemektedirler. Bu durumu kontrol etmek için, yabancı şirketlerle ilgili kukla değişkeni oluşturduk. **Yabancı Şirket** değişkeni eğer şirketin yüzde 10 ve üzerinde bir payına yabancılar sahip ise 1 değerini almaktadır. Firmaların dış denetimden geçmiş olmaları mali şeffaflığı arttırdığı için krediye erişim imkanının arttırmaktadır. Bu durumu regresyonlarda kontrol etmek için firmanın dış denetimden geçip

geçmediğini gösteren bir kukla değişken oluşturulmuştur. **Dış Denetim** değişkeni eğer firma dış denetimden geçmiş ise 1, geçmemiş ise 0 değerini almaktadır.

Firma yöneticisinin karakteristik özellikleri de firmanın dış finansmana erişiminde önemli rol oynayabilirler. Bu durumu kontrol etmek için, firma yöneticisinin sektördeki deneyimi ele alınmıştır. **Deneyim** değişkeni, firmanın genel müdürünün sektördeki toplam deneyim yılının doğal logaritmasını temsil etmektedir.

5. Metodoloji

Standard regresyon modellerinde bağımlı değişken ölçülebilir olup süreklilik arz etmek zorunda olduğu için bu çalışmanın bağımlı değişkeninin doğası standart regresyon modellerini kullanmamıza izin vermemektedir. Bu noktada literatürde sıklıkla kullanılan Logit ve Probit modelleri bağımlı değişkenin kalitatif özellik taşıdığı, sıfır ve bir olarak tanımlandığı iki kategoride bağımlı değişkene sahip modeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu modeller sayesinde bağımsız değişkenlerce belirlenen bağımlı değişkenin hangi kategoride sınıflandırılacağı anlaşılır.

Wooldridge (2012) kategorik bağımlı değişkene sahip regresyonları doğrusal olasılık modellerinin iki temel sakıncasından bahsetmektedir. İlki tahminlerin sıfır ve bir aralığının dışında olması yani bu aralık dışındaki değerlerin yorumlanamaz olmasıdır. İkinci sakınca ise herhangi bir bağımsız değişkenin kısmi etkisinin sabit olmamasıdır. Bu temel sakıncalar dikkate alındığında tek dezavantajın katsayıları yorumlamadaki güçlük olan Logit ve Probit modellerinin en uygun model olduğu ortaya çıkmaktadır.

Doğrusal olasılık modellerinin bu iki dezavantajı Logit ve Probit modellerinde aşağıdaki $G(.)$ gibi bir gösterge denklemi tanımlanarak elimine edilmektedir.

$$P(y = 1 | x) = G(\beta_0 + X\beta)$$

Bu tanımdaki $G(.)$ sonucu sıfır ve bir arasında değişen doğrusal olmayan bir fonksiyondur. Logit modelde $G(.)$ lojistik fonksiyondur:

$$G(\beta_0 + X\beta) = \frac{e^{\beta_0 + X\beta}}{1 + e^{\beta_0 + X\beta}}$$

Probit modelde ise $G(.)$ standart normal kümülatif dağılım fonksiyonudur ve aşağıdaki gibi ifade edilir:

$$G(\beta_0 + X\beta) = (2\pi)^{1/2} e^{-(\beta_0 + X\beta)^2/2}$$

6. Ekonometrik Bulgular

Tablo 1, *Açık Kredi* bağımlı değişken olarak kullanıldığında elde ettiğimiz Logit ve Probit sonuçlarını vermektedir. İlk iki sütun Logit sonuçlarını, son iki sütun ise Probit sonuçlarını vermektedir. Tablo 1'nin ilk sütununda endüstri ve bölge sabit etkileri haricinde bağımsız değişken olarak sadece *Kadın Ortak* yer almaktadır. *Kadın Ortak* kukla değişkenin işareti negatif olmakla birlikte, istatistiki olarak anlamlı değildir. İkinci sütunda diğer bütün bağımlı değişkenler regresyon modeline dahil edilmiştir. Diğer bağımsız değişkenler modele dahil edildiğinde *Kadın Ortak* kukla değişkeni yüzde 10'da da olsa istatistiki olarak anlamlı hale gelmektedir. *Kadın Ortak* kukla değişkeninin katsayısı, kadın ortaklı şirketlerin açık krediye erişim olasılığının diğer şirketlere göre yüzde 5,7 daha az olduğunu göstermektedir.

İkinci sütundaki sonuçlara göre, büyük, daha uzun süredir faaliyet gösteren, inovasyon yapan ve dış denetimden geçen firmaların açık kredi alma olasılıkları daha yüksektir. Bu dört tip firmaların açık krediye erişime etkisi istatistiki olarak da anlamlıdır. Şahıs şirketlerinin, ihracat yapan şirketlerin ve şirketin genel müdürünün deneyim seviyesinin açık krediye erişime etkisi pozitif olmasına rağmen, bu etkiler istatistiki olarak anlamlı değildir. Yabancı ortaklı firmaların açık krediye erişim olasılıkları daha düşüktür ve bu etki yüzde 5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır. Yabancı ortaklı şirketlerin yurtdışından kaynak bulma ve yatırımlarını kendi iç kaynaklarından karşılama olasılıkları daha yüksek olduğu için bu sonuç literatürdeki bulgular ile paraleldir.

Tablo 1: Açık Krediye Erişim Sonuçları

	(1)	(2)	(3)	(4)
	Logit	Logit	Probit	Probit
Kadın Ortak	-0.022 (0.029)	-0.057* (0.031)	-0.024 (0.029)	-0.061* (0.031)
Firma Büyüklüğü		0.047*** (0.013)		0.046*** (0.012)
Firma Yaşı		0.043** (0.020)		0.044** (0.021)
Şahıs Şirketi		0.041 (0.101)		0.055 (0.105)
İnovasyon		0.126*** (0.045)		0.121*** (0.044)
İhracat		0.032 (0.033)		0.033 (0.033)
Deneyim		0.005 (0.021)		0.005 (0.021)
Dış Denetim		0.085*** (0.028)		0.085*** (0.029)

Tablo 1 devam

Yabancı Şirket		-0.131** (0.060)		-0.132*** (0.062)
Bölge S.E.	Evet	Evet	Evet	Evet
Endüstri S.E.	Evet	Evet	Evet	Evet
Gözlem Sayısı	1279	1154	1279	1164
Pseudo R ²	0.067	0.128	0.067	0.127

Not: Değişen varyanstan etkilenmeyen (heteroscedasticity-robust) standart hatalar parantez içerisinde gösterilmiştir. *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10'da istatistiki anlamlılığı göstermektedir.

Üçüncü ve dördüncü sütunlardan da görüleceği gibi, regresyon modelimizi Probit yöntemi ile tahmin ettiğimizde sonuçlar ciddi anlamda değişmemektedir. Kadın ortak kukla değişkeninin işareti negatif olmasına rağmen, diğer bağımsız değişkenler modele dahil edilmeden anlamlı bir sonuca işaret etmemektedir. Diğer bağımsız değişkenler modele dahil edildiğinde ise, kadın ortaklı şirketlerin etkisi yüzde 10'da istatistiki olarak anlamlı hale gelmektedir.

Tablo 2 ise krediye erişim (*Kredi*) bağımlı değişken olarak kullanıldığındaki bulguları vermektedir. İlk iki sütun Logit sonuçlarını, son iki sütun ise Probit sonuçlarını vermektedir. Tablo 2'nin ilk sütununda endüstri ve bölge sabit etkileri haricinde bağımsız değişken olarak sadece *Kadın Ortak* yer almaktadır. *Kadın Ortak* kukla değişkeninin katsayısı pozitif ve yüzde 1'de istatistiki olarak anlamlıdır. Bu sonuç, kadın ortaklı şirketlerin krediye erişim olasılıklarının yüzde 8,6 daha fazla olduğu gözükmektedir. Ancak, diğer bağımsız değişkenler ikinci sütunda modele dahil edildiğinde *Kadın Ortak* kukla değişkeni istatistik anlamlılığını yitirmektedir. Üçüncü ve dördüncü sütunda yer alan Probit modeli de benzer sonuçları ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Krediye Erişim Sonuçları

	(1)	(2)	(3)	(4)
	Logit	Logit	Probit	Probit
Kadın Ortak	0.086*** (0.031)	0.048 (0.034)	0.085*** (0.031)	0.047 (0.033)
Firma Büyüklüğü		0.034*** (0.012)		0.033*** (0.012)
Firma Yaşı		-0.010 (0.024)		-0.009 (0.023)
Şahıs Şirketi		0.021 (0.122)		0.018 (0.122)
İnovasyon		0.071 (0.045)		0.069 (0.045)

Tablo 2 devam

İhracat		0.093** (0.035)		0.091** (0.035)
Deneyim		-0.007 (0.024)		-0.007 (0.024)
Dış Denetim		0.103*** (0.032)		0.102*** (0.034)
Yabancı Şirket		-0.075 (0.069)		-0.077 (0.068)
Bölge S.E.	Evet	Evet	Evet	Evet
Endüstri S.E.	Evet	Evet	Evet	Evet
Gözlem Sayısı	1287	1164	1287	1164
Pseudo R ²	0.017	0.057	0.030	0.057

Not: Değişen varyanstan etkilenmeyen (heteroscedasticity-robust) standart hatalar parantez içerisinde gösterilmiştir. *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10'da istatistiki anlamlılığı göstermektedir.

7. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma Türkiye’de kadın ortaklı şirketlerin dış finansmana erişim olasılıklarını diğer firmalardan farklı olup olmadığını incelemektedir. Türkiye’deki firmalar üzerine yapılan bu çalışmada “İş Ortamı ve İşletme Performansı Araştırması” kullanılarak ekonometrik bulgular ortaya konulmuştur. Logit ve Probit modelleri kullanılarak ortaya çıkan bulgular, kadın ortaklı şirketlerin açık kredi imkanına daha az eriştiğini, banka kredisine ise daha fazla eriştiğini göstermektedir. Dış finansmana erişimle ilgili kullanılan iki göstergeye ait bulgular birbirinde farklı olmakla birlikte, sonuçlar her durumda istatistiki olarak anlamlı değildir. Dolayısıyla, ekonometrik bulgularımızın geneli Türkiye’de kadın ortaklı şirketlerin diğer şirketler ile karşılaştırıldığında dış finansmana erişim konusunda ciddi bir farklılık ve ayrımcılık yaşamadıklarını göstermektedir.

Bu ekonometrik bulguları çeşitli şekilde yorumlamak mümkündür. Türkiye’de erkek girişimcilerin eşlerini veya annelerini firmalarına ortak etme eğilimi bulunmaktadır. Böyle durumlarda genel olarak kadının imza yetkisi olmasına rağmen firmanın herhangi bir alanıyla ilgili olarak gerçek anlamda karar yetkisi bulunmamaktadır. Kadınların ortaklıkları kağıt üzerinde olduğu için, bu tip firmaların diğer firmalara göre dış finansmana erişimle ilgili bir negatif bir ayrıma tabi tutulmaları beklenmez. Kullanmış olduğumuz anket çalışmasında kadınların firmaya kağıt üzerinde mi yoksa gerçek anlamda mı ortak olduklarıyla ilgili bir bilgi bulunmadığı için konuyla ilgili net bir yorum yapmak mümkün değildir. Kadın girişimcilerin erkek girişimcilere göre dış finansmana erişimde negatif ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıklarını daha net bir şekilde test etmek için firmalarının tamamına sahip olan erkeklerin ve kadınların dış finansmana erişimlerini karşılaştırmak gerekmektedir. Ancak, ne bu anket çalışmasında ne de mevcut diğer anket çalışmalarında böyle bir karşılaştırma yapabileceğimiz makul bir gözlem sayısı bulunmamaktadır.

Bu anket çalışması firma bazlı olduğundan dolayı, belli bir refaha ve beşeri sermayeye sahip kadınları ele almış olma ihtimalimiz muhtemeldir. Mevcut bir firmaya sahip veya ortak olmayı başaramamış kadınlar analizimize dahil edilememektedir. Parlak bir iş fikri olmasına rağmen iş kurmak için banka kredisine başvurmuş olan ancak negatif ayrımcılığa maruz kalmış kadınlar mevcut olabilir. Bu durum kadınlarda erkeklere nazaran daha sık yaşanıyorsa dış finansmana erişimde bariz bir ayrımcılığın olacağı aşikardır.

Türkiye’de 2000-2001 krizinden sonra bankacılık sektörü hem büyüklük hem de yönetim anlayışı olarak ciddi bir gelişme süreci yaşamıştır. Kötü yönetilen bankaların sistemden çıkarılması, mevcut bankaların daha iyi düzenleme ve denetimlere tabi tutulması ve çok uluslu bankaların Türk bankacılık sektörüne entegre olması sektörün büyüklüğünü ve kurumsal yönetimini çoğu durumda pozitif etkilemiştir. Batıdaki bankacılık sistemi ile karşılaştırıldığında, Türk bankacılık sektörü derinlik bakımından halen geride olsa da özellikle kurumsal yönetim açısından gelişmiş bankacılık örneklerine gittikçe yakınsamaktadır. Bankacılık sektörü Türkiye’de kadınların üst düzey yönetici olarak en fazla çalıştığı sektörlerin başında olması da kadın girişimciler için bir avantaj unsurdur. Dolayısıyla, Türk bankacılık sektörünün kadınlara negatif ayrımcılık uygulamayabileceği hesaba katılmalıdır.

Gelecekte sadece kadınların sahip olduğu firmalara ve sadece erkeklerin sahip olduğu firmalara yönelik anket çalışmaları yapılabilirse, Türkiye’de kadın girişimcilere karşı dış finansmana ulaşmada ayrımcılığın olup olmadığını gerçek anlamda test edebiliriz. Bu tip anketleri kullanarak yapılacak çalışmalar, kadın girişimcilerin dış finansmana erişimi ile ilgili olarak bize daha net bir resim ortaya koyabilir.

Kaynakça

- Adaçay, R. F. (2014). *Toplumsal cinsiyet ve kalkınma*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Alesina, A., Lotti, F., & Mistrulli, E. (2013). Do women pay more for credit? Evidence from Italy. *Journal of the European Economic Association*, 11(1), 45-66.
- Aterido, R., Beck, T., & Iacovone, L. (2013) Access to Finance in Sub-Saharan Africa: Is there a gender gap?. *World Development*, 47, 102–120.
- Beck, T., Demirgüç Kunt, A. S., & Maksimovic, V. (2005). Financial and legal constraints to growth: Does firm size matter?. *Journal of Finance*, 60(1), 137-177.
- Beck, T. H. L., Behr, P., & Guttler, A. (2013). Gender and banking: Are women better loan officer. *Review of Finance*, 17(4), 1279-1321.
- Becker, G. S. (1957). *The Economics of discrimination*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bellucci, A., Borisov, A.V., & Zazzaro, A. (2009). Does gender matter in bank-firm relationships? Evidence from small business lending. *Mo.Fi.R. Working Papers 31*, Univ. Politecnica Marche.
- Berkovec, J. A., Canner, G. B., Gabriel, S. A., & Hannan, T. H. (1998). Discrimination, competition and loan performance in FHA mortgage lending. *Review of Economics and Statistics*, 80(2), 241-250.
- Carter, S., & Rosa, P. (1998). The financing of male- and female-owned businesses. *Entrepreneurship and Regional Development*, 10(3), 225–242.

- Cavalluzzo, K. S., & Cavalluzzo, L. C. (1998). Market structure and discrimination: The case of small businesses. *Journal of Money, Credit and Banking*, 30(4), 771-792.
- Cavalluzzo, K., Cavalluzzo, L., & Wolken, J. D. (2002). Competition, small business financing and discrimination: Evidence from a new survey. *Journal of Business*, 75(4), 641-79.
- Croson, R., & Gneezy, U. (2009). Gender differences in preferences. *Journal of Economic Literature*, 47(2), 448-474.
- D'Espallier, B., Guérin, I., & Mersland, R. (2011). Women and repayment in micro finance: A global analysis. *World Development*, 39(5), 758-772.
- Dufflo, E. (2012). Women empowerment and economic development. *Journal of Economic Literature*, 50(4), 1051-1079.
- Dünya Gazetesi (2014). Kadın Girişimci Sayısı İlk Kez 100 Bini Aştı! 7 Aralık 2014. Erişim Tarihi: 18.01.2017, <http://www.dunya.com/ekonomi/kadin-girisimci-sayisi-ilk-kez-100-bini-asti-haberi-265070>.
- Gorodnichenko, Y., & Schnitzer, M. (2013). Financial constraints and innovation: Why poor countries don't catch up. *Journal of the European Economic Association*, 11(5), 1115-1152.
- Gur, N. (2012). Financial constraints, quality of institutions and firm size: What do perceptions tell us?. *Eurasian Economic Review*, 2(2), 17-36.
- Haines, G. H., Orser, B. J., & Riding, A. L. (1999). Myths and realities: An empirical study of banks and the gender of small business clients. *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 16(4), 291-307.
- Hansen, H., & Rand, J. (2014). The myth of female credit discrimination in African manufacturing. *The Journal of Development Studies*, 50(1), 81-96.
- Jianakoplos, N. A., & Bernasek, A. (1998). Are women more risk averse?. *Economic Inquiry*, 36(4), 620-630.
- Kim, G. O. (2006). Do equally owned small businesses have equal access to credit?. *Small Business Economics*, 27(5), 369-386.
- Krishnan, K., Nandy, D., & Puri, M. (2015). Does financing spur small business productivity? Evidence from a natural experiment. *Review of Financial Studies*, 28(6), 1768-1809.
- Ladd, H. F. (1998). Evidence on discrimination in mortgage lending. *Journal of Economic Perspectives*, 12(2), 41-62.
- Minetti, R., & Zhu, S. C. (2011). Credit constraints and firm export: Microeconomic evidence from Italy. *Journal of International Economics*, 83(2), 109-125.
- Muravyev, A., Talavera, O., & Schäfer, D. (2009). Entrepreneurs' gender and financial constraints: Evidence from international data. *Journal of Comparative Economics*, 37(2), 270-286.
- Powell, M., & Ansic, D. (1997). Gender differences in risk behavior in financial decision-making: An experimental analysis. *Journal of Economic Psychology*, 18(6), 605-628.
- Schubert, R., Brown, M., Gysler, M., & Brachinger, H. W. (1999). Financial decision making: Are women really more risk-averse?. *American Economic Review*, 89(2), 381-385.
- WEF (2016). *The global gender gap report 2016*. Geneva: World Economy Forum.
- Wooldridge, J. M. (2012). *Introductory econometrics: A modern approach*. Mason, OH: South-Western Cengage Learning.